

tion till forskningsfronten i flera olika länder. Olins och Helanders bidrag om Matthias Palbitzki ska särskilt framhållas för de som är intresserade av svensk diplomatihistoria.

Uppsala universitet och Köpenhamns universitet

MARTIN ALMBJÄR

Astri Andresen, Bjørg Evjen & Teemu Ryymin (red.), *Samenes historie fra 1751 till 2010* (Oslo: Cappelen Damm 2021). 541 s.

År 2004 publicerades Lars Ivar Hansen och Bjørnar Olsens *Samenes historie fram til 1750* (utgiven på svenska 2006, *Samernas historia fram till 1750*). 16 år senare kom den länge väntade uppföljaren; *Samenes historie fra 1751 til 2010*, redigerad av historikerna Astri Andresen, Bjørg Evjen och Teemu Ryymin. Utöver dessa har ytterligare åtta forskare varit involverade, totalt elva författare, varav alla utom två är historiker.

Inledningsvis görs en teoretisk positionering där redaktörerna tar avstånd från de synsätt som finns inom urfolksmetodologin och dess kritik av den positivistiska "västerländska" vetenskapen och betoning av att forskning om urfolk ska utgå från urfolks behov, i detta fall det samiska, och stödjande dekolonisering. Redaktörerna menar att ingen forskning är värdeneutral, så inte heller den som rör samer, men att det ändå är inomvetenskapliga kriterier som ska styra forskningen.

Redaktörerna betonar vikten av att visa på ett samiskt aktörsperspektiv. Utöver detta har man velat visa hur utvecklingen upplevts av samer. Etnicitet ses vidare som en av flera maktordningar, inte nödvändigtvis den i alla sociala sammanhang avgörande, vilket förutsätter kontextuellt förankrade analyser och jämförelser mellan olika grupper, regioner etcetera.

Samenes historie fra 1751 till 2010 har en kronologisk disposition med undantag för kapitel två, som behandlar det samiska kollektivets sammansättning och numerär historiskt. Kapitlet visar på svårigheterna att avgränsa samerna som etnisk kategori, en helt central problematik när det kommer till urfolks möjligheter till positiv särbehandling. I kapitel tre till tio behandlas kulturmöten och naturresurskonkurrens där jag finner de proletariserade sjösamernas historia och livsvillkor särskilt intressanta. I ett kapitel behandlas samers livsvillkor under den tyska ockupationen 1940–1945 och författarna visar att nazisterna hade en ambivalent syn på samer. Å ena sidan hade nazisterna en respektfull hållning till renskötande samer vars levnadssätt och kultur hade ett egenvärde och borde bevaras. Å andra sidan fanns en uttalat nedlåtande hållning gentemot andra samiska grupper där

den nazistiska rasideologins inhumana synsätt fick större genomslag.

I kapitel fem och sex behandlas förnorskningspolitiken och den första vågens samepolitiska aktivism för drygt hundra år sedan. Författarna är noga med att skilja på förnorskningspolitik respektive förnorskningsprocesser, en viktig distinktion enligt min mening. En huvudkomponent i förnorskningspolitiken var kravet på att samiska barn skulle tala norska i skolan, ett krav som upprätthölls relativt noga, om än med betydande regionala/lokala variationer. Språkvånget representerade ändå, vilket framgår med all önskvärd tydlighet, en inhuman politisk praktik och upplevdes av många samer som smärtsam och oönskad.

När det gäller förnorskningsprocesserna så är dessa mer svårtolkade då det rör sig om komplicerade samhällsprocesser som också, av berörda samer, kunde uppfattas som något positivt. Författarna delar inte uppfattningen att förnorskningspolitikens/förnorskningsprocessernas konsekvenser kan karaktäriseras som "kulturellt folkmord"/"lingvistiskt folkmord": "I våre øyne er begrepet for sterkt" (s. 178), och placerar samer i en alltför entydig offerposition. Överlag betonas i boken att samer varit aktörer som i sin strävan att få bättre levnadsvillkor sökt sig till lönearbete ungefär som andra norska medborgare. Tidigt kom relativt många samer att stödja Arbeiderpartiet.

I de avslutande kapitlen behandlas samisk etnopolitisk kamp för "mjuka" rättigheter – exempelvis rörande språk – och kamp för "hårda" rättigheter rörande naturresursexploatering. Författarna visar på svårigheterna att, i enlighet med tolkningar av ILO 169 (konventionen om urfolk och stamfolk som Norge ratificerade 1990), ge samer hårda rättigheter till naturresurser (fiske i fjordar exempelvis) om det samtidigt inneburit att icke-samiska individer i den lokala miljön upplevt sig åsidosatta.

Samenes historie fra 1751 til 2010 är en imponerande bok. På 472 faktsäckade textsidor behandlas den samiska historien under 259 år. Författarna har samtidigt lyckats ge en fördjupad och perspektivrik bild av många komplicerade och konfliktfyllda skeenden. Boken ger en nyanserad kunskap om samers historia, inte i meningen "positivistiskt objektiv", utan genom sin ambition att skildra historien utifrån olika aktörers motiv och ageranden. Boken vilar stadigt på ny och äldre forskning (1 758 noter och 873 källor/monografier/artiklar har nyttjats).

Några mindre skönhetsfläckar finns; det kollektiva författarjaget – ett explicit/implicit "vi" – boken igenom bryts på sidan 243 av att ett författar-"jag" träder ut ur det kollektiva. Fyra korrekturfel i ett citat är några för många (s. 364). Etnicitet förklaras i sedvanlig ordning vara en social kategori som är relationellt grundad och som även innehåller subgrupper och kan vara av överlappande karaktär. Men vad är "majoritetsbefolkningen" för slags

kategori? Majoritets- och minoritetskategorier kan vara, men behöver inte vara, etniskt grundade kategorier – de kan också enbart uttrycka att en del av befolkningen är numerärt större än en annan del. Eftersom den norska majoritetsbefolkningen har bestått av flera etniska grupper kan begreppet ”majoritetsbefolkning” knappast vara en etnisk grupp. Men vad är det då när det används som en av två binära storheter; samer – majoritetsbefolkning? Som jag ser det blandas här äpplen och päron.

Boken avslutas med några meningar om samernas möjligheter att framgent genomdriva krav som rör ”hårda” rättigheter. Redaktörerna säger sig inte vilja spå om hur dessa kamper ska utfalla. Det är en förstälilig ståndpunkt, men samtidigt är ett av bokens huvudresultat att den visar på etnopolitikens begränsningar, och att andra lojaliteter och intressen, inte minst klassbaserade, tenderar överflygla etnicitet som politisk, kollektiv kraft och maktfaktor.

Umeå universitet

JONNY HJELM

Anna Lihammer & Ted Hesselbom, *Vikingen: En historia om 1800-talets manlighet* (Lund: Historiska Media 2021). 223 s.

Vikingen är den fjärde bok som arkeologen Anna Lihammer och grafiske designern Ted Hesselbom skrivit tillsammans efter att tidigare ha samförfattat tre historiska romaner. Syftet med boken är att ifrågasätta myten om vikingen som en råbarkad fornnordisk krigare och visa på hur denna myt skapades. Författarna framhåller att vår tids föreställningar om vikingen formats under 1800-talets omvälvande samhällsförändringar och exemplifierar hur denna bild står i kontrast till faktiska förhållanden under vikingatiden. Trots att vikingatiden fått representera något ursprungligt nordiskt, präglades denna period i själva verket av omfattande globala kontakter, synliggjort genom de föremål med långväga ursprung som återfunnits i den vikingatida elitens gravar. Enligt Lihammer och Hesselbom är den bild av vikingen som senare upprättats ett uttryck för historiebruk och sökandet efter en (nästan uteslutande manlig) identitet, snarare än en spegling av hur historien faktiskt tedde sig. För att skildra skapandet av denna bild förenar författarna ett konsthistoriskt och arkeologiskt perspektiv, en kombination som i stort blir fruktbar.

Boken tar avstamp i det sena 1700-talets manlighetsideal och för oss successivt fram till nutid. Mordet på Gustav III definieras som en brytpunkt för de aristokratiska manliga normer som rått under 1700-talet – en händelse